

немалка част от неговите съчинения включват и проблеми, които се отнасят и към **семиозиса на естествената онтология**, която се основава върху архетиповете като чиста природа.

5. ЕДНА БЪЛГАРСКА ИРАЦИОНАЛНА ИНТЕРПРЕТАЦИЯ НА ХЕГЕЛОВАТА ФИЛОСОФИЯ (Към онтологията на живия смисъл)

Общоприето е свъщането, че Хегел е рационалист и неговата философия е рационалистична. Българският философ Янко Янев (1900 – 1944) обаче търси ирационалното в тази философия, свързана с ценностния семиозис на Хегел и начина на съпреживяване на основопологащите идеи, с които той борави. Чрез своя оригинален подход към Хегеловата философия Янко Янев се стреми да я приближи до някои традиции на българската духовност. Показателно е, че и днес Хегеловата философия се радва на особено добър рационалистичен прием от страна на българските философи. Я. Янев особено умело използва метафорите в своите философски изследвания.

Съвременният познавач на българската философия без особени усилия открива, че Я. Янев поради силната социална съпротива на Д. Михалчев е принуден да реализира своята философска култура в Германия, без да изоставя България и българите като потенциални читатели. Обръща специално внимание и на европейските традиции.

Още в своята юношеска възраст Я. Янев ориентира своите философски наклонности специално към българите. Той е роден на 13 декември 1900 г. в гр. Пещера, а завършва средното си образование (полукласическа гимназия) в Пловдив. На 19-годишна възраст той започва да изучава драматургия и философия в Германия. След три години като даровит млад мислител той вече получава диплома по философия при **Х. Рикерт**. При него Я. Янев защитава докторска дисертация на тема: „Живот и свръхчовек“. Същата година след защита на своята дисертация той се завръща в България и поради липса на възможност да се развива в преподавателско и научно отношение постъпва в Университетската библиотека като библиотекар. Въпреки това той не престава да се занимава с философия и търси начини за по-ефективна реализация на своите идеи. През 1934 г. той отива отново в Германия – този път, за да

чете лекции по „Културна история на България“. В Германия остава да живее до момента на своята смърт през 1944 г. Смята се, че това е станало в резултат на бомбардировките в Дрезден. Неговата научна дейност в България до 1934 г. му позволява да утвърди в значителна степен онтологичната терминология в историята на българската философска култура, като я свързва не само с рационализма, но и с ирационализма (33)

В своето творчество Янко Янев проявява един ярко изразен интерес към общите корени на философията в **евразийското културно пространство** и българската диаспора в него. Плод на тези интереси са книгите му „За ирационалното в историята“ (1927 г.), „Петър Чаадаев. Личност и философия“ (1932), „Героичният човек“ (1934 г.)“, „Митът за Балкана“ (1936 г.), „Югоизточна Европа и немският дух“ (Лайпциг 1938 г.), „Между залеза и изгрева – една балканска рапсодия“ (Лайпциг 1934 г.). Той смята, че най-висшите постижения на евразийската философия трябва да са (изначално) приобщени към традициите на българската духовност. Замисълът му е грандиозен, но той успява да реализира (поради своя кратък живот) една малка част от него.

Без преувеличение можем да кажем, че Янко Янев е български философ-неохегелианец, който е особено известен със своя опит за „ирационална“ интерпретация на Хегеловата философия. Такъв подход му позволява да доразвие някои страни от Хегеловата философия с оглед на българските философски традиции. Щепомним, че във философската нагласа на българите преобладава екзистенциалното. Такъв е например и търновският исихазъм, а Търновската книжовна школа във Второто българско царство по отношение на проблема за несътворените енергии се счита за екзистенциална. *Ирационалното* и *рационалното* в българското философско образование Янко Янев схваща в единство, а не като взаимно изключващи се противоположности. Особено характерен в това отношение е проблемът за **ЛОГОСНИТЕ ПЪРВООСНОВИ НА ЖИВИЯ СМИСЪЛ**, които Я. Янев открива и във философията на Хегел. Логосната страна на живия смисъл Янко Янев утвърждава почти навсякъде в своята философия и особено във философската антропология. Проблемът за на **живия смисъл** всъщност позволява Логиката на Хегел да се схваща и като *металогика*. В българската традиция тази Логика се интерпретира и като **ЛОГОСНА**, т.е. битийна и мисловна. Тук формите на мислене са и форми на духовно битие (34).

Логосната природа на живия смисъл позволява да се мотивира единството на „космическия“ и „психологическия идеал“ в евразийските традиции на българите. Подобно мислене играе ролята и на методологически мотив, който така или иначе трябва да бъде изяснен с оглед на българското философско образование. Живият смисъл позволява да се обоснове развитието на съзнанието след неговото първично самополагане в историята на българското обучение по логика. (Известно е, че първата Логика е издадена на български език във Виена от В. Берон през 1861 г.) Живият смисъл е едновременно онтичен и онтологичен.

Фактически историята на българското обучение по логика е едно възхождане към живия смисъл на ноологичната реалност. В това възхождане се постига формирането на едно самосъзнателно категориално отношение към света и човека. Ето защо въпросният жив смисъл се основава на „вечното творчество“, „вечния живот“ и „вечния дух“. Живият смисъл е най-дълбоката проява на Логоса като първооснова на висшите родове на битие и мислене в историята на българската философия. Този проблем е застъпен още в първата българска Логика.

Живият смисъл е самият „жизнен трепет на нещата“ (Я. Янев. Хегел. 1996, с. 167). Той е битието на самите неща, което се постига чрез обучението по философия. Между Логоса и истинното битие на нещата според Янко Янев няма различие. Чрез живия смисъл логичното е винаги онтично, но и онтологично. **Живият смисъл** фактически мисли и сетивния свят като нещо извън себе си. Именно той е обект на историческото философско познание. Всичко това обяснява обстоятелството, че **живото логическо мислене** никога не остава само при себе си, а служи като първооснова и на обучението по философия. То жадува да нахлуе в областта на индивидуалното и действителното, в човешкия опит, за да се **извиси като истина**. Мисленето може да се опредмети дори в своята собствена противоположност или да се отчужди от себе си. В този смисъл съзнанието създава дори предметите на социалната действителност като втора природа. Живият смисъл според своята логосна първооснова се разкрива едновременно чрез логически форми и логическо съдържание. В известен смисъл те образуват обхвата на онтологията и философската логика.

Ще отбележим, че според своя жив смисъл самата природа на логичното се разгръща в три основни аспекта: а) отвлечена, или *раз-*

съдържане (догматизъм), б) *отрицателно-разумна* (скептицизъм) и в) *спекулативна* или *положително-разумна*. Тези три страни фактически пронизват според Я. Янев цялата логическа дейност, която трябва да обхване обучението по логика. Първата форма на логическото действие привидно няма пряка връзка с конкретните неща около нас. Нейната цел е да обхване **общото** и **особеното** в едно цяло. Тук разсъдъкът не води пряко към същността на самите неща, а към тяхното родово царство на тъждество (и различие) с оглед на истината. Втората проява на живия смисъл в историята на философията и философското образование е своеобразно отрицание на отрицанието като възходящ исторически процес. Тук се осъществява както аналитичното, така и синтетичното мислене. Последното е особено плодотворна дейност, която се основава на живия логосен смисъл. В историята на философията той преминава ту към положителното си единство, ту към своето надмогване в посока към пълнотата на Логоса, който обхваща цялата **ноологична реалност**. Гореспоменатите три степени на живия смисъл придават на логическото мислене една относителна завършеност. Живите степени на възходжане към ноологичната (разумна) реалност са: тезата, антитезата и ситезата. Последната отново става теза и т.н. Подобно триединно мислене е в основата на Кантовата метафизика, обхващаща в едно цяло както онтологията, така и гносеологията.

В това отношение живият смисъл касае не само предметния обхват на философията, но и разсъдъчните форми, с които борави човекът (35). **Живият смисъл** тук се схваща още като *reflexio in contrarium*. Именно този жив смисъл се проявява в разсъдъчната способност на човека и чрез обучението по философия. Подобен жив смисъл касае и естетическия субект като единство на форма и съдържание (36).

Фактически живият смисъл като компонент на естествената онтология придава „силата“ на мисленето. Той освобождава разума от фантазмите и школското схващане, че той е само един „технически“ фактор. Ето защо философските понятия, използвани в образованието, не изразяват само една обща представа, една бездушна форма, а самият импулс на явленията и тяхната „свободна дейност“ (Я. Янев. Хегел, с. 173). Чрез живия смисъл на Логоса разумът изразява творческа воля и поради това не стои в противоречие с интуицията и истината във философията. Живият смисъл съдържа в себе си и „силата“ на *художествената интуиция*. При това не бива да се забравя, че е налице

усет към все още неразгаданите тайни на Вселената и човека. Чрез живия смисъл Логосът предпоставя **Тео-Логоса като ноологична реалност**. Така фундаменталната онтология може да се схваща като Теология (Богословие). На тази основа и геологията е „теология“ на Земята, тъй като сетивната природа в Православието се разбира като **естествено** откровение с памет. Всичко това се отнася към естествената онтология.

Живият смисъл показва, че разсъдъкът същевременно включва потенциално и свръхразсъдъчен смисъл, тъй като има за своя дълбинна първооснова Логоса. От него произлизат висшите образци на ноологичната реалност.

Онто-логията като наука за битието в историята на българската философия фактически се основава на един скрит „поток“, който извира от най-висшето Благо и се влива в безкрайното „море“ на живота. Разумът на човека има за своя първооснова висшите родове на битие и мислене. Те образуват **корпуса на ноологичната реалност**. Но всяко ново съждение се съотнася с противното, защото изисква знание за противоположното, изявено синхронно или диахронно. Затова логическото се мени и става ту логика на „битието“, ту логика „същността“ (същността), ту логика на „понятието“, чрез която се изразява. При това според Я. Янев няма нито една проява на логичното, която да не предпоставя диалектическо участие не само в положителен, но и в отрицателен смисъл. „Диалектическото се определя винаги като допълнение и същевременно като отрицание, винаги като особеност и общност, като субект и субстанция, като всичко и като нищо, изразявайки цялата логическа наука и в същото време само една независима част от нея. Най-първото е най-последното, най-низшото е най-високото, началото е краят, а краят е началото и цялото съдържание“ (Я. Янев, Хегел. с. 164). Това е цикъл, който започва от безкрайността на Абсолютната идея и свършва в Абсолютния дух (като Св. Дух). Ще напомним, че чистата природа на върховното Благо (Едно) стои над всяка множественост и е същностна първооснова на всяко битие.

Философските понятия изразяват необходимостта от творческо движение, което зависи от висшите родове на битие и мислене. Известно е, че в онтологията това движение има три основни фази: *Битие, Същност, Понятие*. Поради това логиката се дели на три части: **логика на битието, логика на същността и логика на понятието**. Пър-

воначалният момент, с който започва онтологията, именно е битието в неговата ясна чистота и непосредственост. Чрез неговите форми се разкрива историята на определения на Логоса и историята на обучението по логика. В съответствие с Хегел, Я. Янев нарича „души“ и тези, които не са нищо друго освен живи небесни сили. Те образуват тази ноологична реалност, която представя и св. Дионисий Ареопагит. В онтологически смисъл първооснова на Логоса е върховното Благо (37).

Онтологически погледнато в съответствие с Хегел първата степен е Битието. Но то е Битие преди всичко в себе си и за себе си. Тук то не съдържа никакви качества и външно изглежда празно и немислимо (непостижимо). В този смисъл то е онова неповторимо, което на нашия ограничен разум външно се представя като чиста природа. Тази природа е чиста форма на Битие. Но същевременно тази чиста форма на битие е форма на формите за разлика от (материята), нищото като чиста „форма“ на несъществуващото (38).

Първоначално логическото се намира още в своето синкретично състояние, схващано като отделни форми на живот и участва в тяхното съпреживяване. Поради това „движението не престава, а продължава да се развива от положителност към отрицателност“ и тяхното съединяване в едно цяло. Всички моменти, които идват един след друг, (като момента на „количеството“) се проявяват в неговите три различни и зависими една от друга форми (количество като „екстензивно количество, като „интензивно число“ и като „безкрайност“). Чрез понятието за „мярата“ стават преодолими предишните моменти, а след това се прониква през втората част на Логиката – през учението за Същността, за да се стигне до третата част – учението за Понятието. Всички тези моменти (или фази) нямат друго значение, освен да се осъществи чрез тях крайната цел на логическото движение“ (Я. Янев, Хегел, с. 165). Тази крайна цел се нарича „Идея“, а по-късно Хегел ѝ дава името „Дух“ като основен предмет и ефективно съдържание на философията. С Идеята на всички идеи завършва величествения корпус на цялата Логика. Идеята (на всички идеи) е единство на всички степени (от форми и аспекти), през които минава **живият смисъл**, за да достигне до Логоса. Според Я. Янев в най-обща форма това е процесът, „който се разкрива в Логиката на Хегел, като един тройствен диалектичен процес, подобен на тоя във *Феноменологията*, само че докато там духът воюва със себе си и света, за да стигне до своето висше блаженство и самопознание,

тук Логосът се явява като могъща небесна сила, и като Име на всички имена. Логическата мисъл, минавайки през тезата, антитезата и синтезата, непрестанно се стреми „да излезе от своите отвлечени, тъмни, неопределени форми, за да се издигне към „Идеята“, която Хегел определя като „живот“, като „всяка истина въобще“ (VI, 391) и която е последният Образ, последното стъпало на Смисъла“ (Я. Янев, Хегел, с. 165). Тук се има предвид този **жив логосен смисъл**, към който се присъединява човек чрез философското мислене. С него именно са свързани трите части на Логиката: а) *учение за Битието*, б) *учение за Същността*, в) *учение за Понятието* (39).

Чрез историята на философията системата на разума и неговите действителни форми се проявяват понятията (в съответствие с върховното Благо). От гледна точка на живия смисъл „Идеята“ е една „вита̀лна система“, една цялост, която съдържа нарастващи степени (и моменти). Философията е познание на висшите логосни форми, произтичащи от трансцендентния принцип (на развитие) на абсолютната Идея. **Истината** като битие и като мислене е „живот“ и „дух“. Възходането по степените на съвършенство се реализира като воля за смислово усъвършенстване по стъпалата на живота, разкриващ себе си йерархично. Всяко отчуждено битие от абсолютната Идея се намира в борба за своето собствено съществуване. Всяко нещо е устремено нагоре (към своите висши цели като към свое първоначало). Всяка идея е устремена към Идеята на всички идеи като към свое първоначало. Тук смисълът на Логиката се проявява като изконна „тревога“ на **живия смисъл**, който търси своето първоначало като Логос и като битие на истината. Само на тази основа логиката в историята на философията може да се схване като теория за формите на мисленето, които са и форми на духовно битие (40).

Показателно е, че още с първите си публицистични изяви (1925 г.) в българската периодика Янко Янев прави впечатление с експресивния си стил, с евристичните си мисли и с желанието за новост, другост, различност, насочени обикновено към изконните корени на българите. Философският му дебют не случайно е забелязан от Богомил Кънчев, автор още тогава на една възторжена, изпълнена с надежди статия за бъдещето на младия български философ. Отзивът вещае такива успехи за творчеството на самия Я. Янев, от които пряко се нуждае българинът. Младият български философ се представя в контекста на едно велико

време, от което зависи съдбата на българите и тяхната традиционна исторически обусловена евразийска насоченост.

Подходът на Янко Янев се обосновава чрез стремежа му да усъвършенства българската духовност. Б. Кънчев пише, че **„философията на Янко Янев се превръща в музика, мисълта му – в огнена светкавица, душата му в тържество..“** (Б. Кънчев. Нови идеи. – Листопад, 1925, кн. 2, с. 62). В противовес на това е „мрачната трагедия на Фаустовия човек“. Я. Янев нарича Ницше „ловец на Бога“ за разлика от Бога – „ловец на души“. Племенният бог на „богоизбраните“ фактически отпада в края на краищата на дъното на Вселената и „това е последният час на мировата история“, в която българите трябва отново да заемат своето достойно място. Днес предстои смяната на „вечния трон“, към който се възкачва сега човекът като Бог в материята. Това според Я. Янев не означава друго, освен **„създаването на една нова космическа система, с ново небе и нов закон...“** (Я. Янев. Трагедията на човека. – Златорог, 1925, кн. 1, с. 37) и **освобожданието** от веригите на обърнатото небе, което утвърждава злото като добро като размества местата им.

Безизходицата на днешния човек очевидно не е само житейска и битова. Тя е метафизична и има религиозен характер по отношение на подменените ценности. Историята на човека е историята на неговите взаимоотношения с Бога (като субстанция), представени в статията на Я. Янев *„Религия и творчество“* (Златорог, 1924, кн. 6–7). Тук Я. Янев се утвърждава и като *философ на религията*.

Първите проблясъци на самосъзнание, на откъсване на човека от илюзорността на примитивното е първата стъпка към преодоляване на митичното чрез философския Логос. Лъжебогът е първата измама – смята той.

Необходимо е да се отбележи, че Я. Янев не пренебрегва класическата онтологико-гносеологическа проблематика и поради това неговото творчество и днес се радва на успех. Обръщайки се с лице към българите, Я. Янев изтъква: *„Каквато и да бъде формата, в която се изразява философската мисъл, каквито и да са целите на всяка теория за живота и света, за познанието и волята, винаги за неин стожер служи една и съща проблема. И, ако се опитаме да проникнем дори в най-отвлеченото, най-безжизненото учение, ще видим, че в края на краищата и тук е скрита една и съща тайна, тълкуването и разрешението на която е било винаги целта на всяко философско познание. Че тая цел не е друга,*

освен основание на единството на самия човек в неговата теоретическа дейност, това се вижда още на пръв поглед..." (41).

С името на Я. Янев трябва да се свърже и разгледаната по-горе (ясно очертана) **философско-антропологична тенденция**, ориентирана към българите и тяхната историческа съдба. Това днес е особено важно и от гледна точка на **българската идея** чрез въвеждането от него особено значими за българското философско мислене теми. Я. Янев формулира важни онтологико-гносеологични проблеми, свързани както с естествената онтология, така и с изграждането на определена философска култура, специфична за българите и техните разгърнати във времето исторически традиции.

Днес българската идея, заложенa в съчиненията на Я. Янев се нуждае от преоценка на **философското осмисляне на човека**. В този дух Н. Димитрова правилно отбелязва, че класическата „онтологико-гносеологическа ориентация у философите-ремкеанци или марксисти, е „резистентна“ спрямо каквото и да е тип антропологизиране“ (42). Философската антропология в българските традиции е едно *самосъзнателно отношение към човека*. Но именно човекът е носител на това философско самосъзнание, което е пазител на духовните ценности. Философската антропология може много да научи от най-древните родове на човечеството (каквито са и българите), които винаги са чувствали отговорност за истинското утвърждаване на небесното (квинтесенцията) в условията на Земята. Особено характерна в това отношение е и българската доктрина за Трети Рим, която разглеждаме в други наши публикации.

Изводът е, че като най-ярко изразена алтернатива на ремкеанството сред българите по онова време несъмнено са философските идеи на Я. Янев. Неговите съчинения, явно или неявно, са почти винаги обърнати към миналото и бъдещето на българите и при това са свързани пряко с философската антропология. Това обяснява защо Я. Янев е специално заинтересован от развитието на европейската философска антропология като по същото време чете, както посочихме по-горе, в Германия (Дрезден) лекции, в които се търсят общите исторически евразийски корени на българската и немската философска култура.

Търсейки общото между М. Шелер, М. Хайдегер (1889 – 1976) и редица други европейски философи, Я. Янев ги обединява под идеята за създаване на една обща философска антропология в едно съот-

ветствие с духовната история на Европа като цяло и в частност на българите. Според него европейската антропология трябва да „освободи понятието за човека“ от наследените псевдорелигиозни, „рационалистични, естествено-научни и психологично-генетични възгледи“ (43). Философията на българите и за българите той схваща в духа на екзистенциализма като традиционен за българската душевност. Такъв е и търновският исихазъм, който става доктрина на гореспоменатия „Трети Рим“.

*Онто-Логосът – първооснова на философските понятия,
употребявани от човешкия разум в историята на философията*

Обикновено традиционната философия предполага един императивен начин истината. Я. Янев смята, че **философията всъщност е борба за утвърждаване на истината**. Философията е не само метафизично обоснован светоглед, но и цялостно учение за света, човека и неговото метафизично мислене. В съответствие с него архетиповете на българската философия са форми на битие и мислене, които касаят както човешката психика, така и Космоса. Като културни универсалии архетиповете са съотнесени с философските категории на българския самосъзнателен духовен живот.

Но къде се крие конкретността на *философските понятия*? Откъде идва техният конкретен смисъл и неговото значение във философската логика? Понятието като *логосна форма на битие* фактически е израз на **ноологичната реалност**. Съвършеният образ на понятието играе роля на **логосен образец в онтологията** като наука за битието.

Подобно на В. Берон, Я. Янев приема твърдението на християнския неоплатонизъм, че „в началото е Логосът“. От тези евангелски думи, според Я. Янев, тръгва и Хегел. Я. Янев пише: „В началото е Логосът: това иска да каже той с цялата си философия. Но той иска да каже още, че в началото е движението, че Логосът не е нищо друго освен самият вътрешен ритъм на нещата, че той е живият смисъл и Живото Слово“ (44). Когато днес отново пишем за живия смисъл, би следвало да отдадем дължимото на Хегел и на Я. Янев. **Живият смисъл фактически касае пряко естествената онтология** като проблем на българската философия.

За нас е важно схващането, (на Я. Янев) че **Логосът е „самият действителен живот в неговото нестихващо безпокойство и само-**

създаване“. Оттук става ясно защо философията (с нейния жив смисъл) чрез своето развитие разкрива истинския си **логосен образ**. Именно живият смисъл на Логоса носи в себе си този дълбок динамически патос, който поражда философията на българите като антропологичен проблем. **Истински българската философия следва да се схваща като метафизична първооснова на една бъдеща национална доктрина на българите.**

Фактически Я. Янев е вдъхновен от идеята за общите традиции в българския и немския платонизъм (и неоплатонизъм). Този платонизъм според Я. Янев „е скрит“ и в орфическите „формули за преображението на живота и смъртта“ (45) и следователно е свързан още с орфическата традиция на европейското предфилософско мислене.

Онтологията на философската духовност и Логосът като Слово

Още от времето на В. Берон знаем, че в българските традиции върху основата на схващането за Логоса се изгражда Логиката, чиито онтологични първооснови я извеждат до самите извори на живота, за да се присъедини човешкият дух към висшата ноологична реалност. Чрез философията се утвърждава онзи Логос, който е нейна първооснова и нейна висша цел. Всъщност Логосът е висша цел на философския разум, играещ роля на човешко самосъзнание, което търси истината (като битие и като мислене). Всъщност това е самосъзнание на човешкия духовен живот, който се стреми към истината така както тялото се стреми към въздуха. *Така реалността на българската историческа духовност може да се схваща като знак на безконечния живот и като първооснова на българското историческо битие.* В този смисъл според Я. Янев думата „дух“ има „един бездънен и почти неизразим метафизичен смисъл“ (46). В нея намират сакрален съзерцателен израз онтологическите стремежи в културната история на българите. Така философският дух става сроден с живота на изкуството и неговата метафизика. От своя страна философията на изкуството е и философия на духа. Но същевременно философският дух е и това неизразимо присъствие в изкуството, което потвърждава неговата оригиналност. Духът обкръжава истината, към която се стреми философията като божествено сияние на Логоса. Философският дух е и в основата на

историко-философския процес и в това отношение той е обективен дух на българския историко-философски процес.

Същевременно за някои мислители **философията е и „Драма на личността“**, както пише Я. Янев в книгата си за Хегел (1928). Човек се нуждае от „философия на опасното“, от „героична философия“. Това показва и съпреживяването на самата героична история на българите. Спорът за това дали философията е наука или не Я. Янев смята за школки спор, тъй като „живият и насыщен дух на философията“ я кара да се чувства „обидена от злословниците“ и псевдофилософското им творчество. Българите не трябва да изневеряват на философията и особено на своята философска традиция. Ние знаем, че лишените от историческата истина я „превърщат в нещо, което тя никога не може да бъде“ (47). Но философията не бива да се превръща и в противоположна идеология, изпълнена с фикс-идеи или начини на тяхното „морално“ оправдание.

От гледна точка на българската идея Я. Янев не се задоволява с разсъдъчното разбиране за философията. В този смисъл Ат. Стаматов изтъква, че текстовете на Янко Янев „са най-радикалният опит за ревизия на „стилистиката“ в българската философска култура, утвърждавана десетилетия от академичните авторитети у нас около класическия тип рационалност“ (48). Българите се нуждаят както от самосъзнателно мислене, така и от конкретност на техните творчески идеи. Живата духовност на философстването, е неговата обвързаност както с външната действителност, така и със същността на човека и битието. Но за нас, българите е, необходим също самосъзнателен творчески импулс, предпоставящ непосредственото егзистирание.

Българската философия фактически е самосъзнателен пазител на духовните ценности. Същевременно тя преодолява разсъдъчността в полза на непосредствената екзистенциална битийност. Ако в дадена култура изчезне метафизичното мислене, тя е обречена на гибел. Така наречената илюзорна онтологико-гносеологическа парадигма е фактически „философия на примирението“. Но примирението на човека с Абсолютното изисква смелост и дързост с оглед на истината за живота и смъртта. Именно тук българската философия вижда своето европейско предназначение и европейска идентификация.

В заключение ще отбележим, че естествената онтология на **живия смисъл** може да се схваща и като парадигма във **философията**

на религията, а така също и във философията на природата. Дори самата геология, като теоретична наука за Земята, е необходимо да се утвърждава като *теология на естественото откровение* (според Православието) и като естествена онтология на космогенезата. **Живият смисъл** на естествената онтология е свързан и с т.нар. проблем за живото Име-битие. Има се предвид *философията на името*. Божествените Имена в Небесната Йерархия още в Късната античност и Българското средновековие са форми на битие и мислене. Принципът на живия смисъл е непосредствено свързан с проблема за душата както при орфико-питагорейците, така и във философията на Платон и неоплатониците. Но тези идеи достигат най-високата си степен в **търновския исихазъм** и неговия **теосис** (oboжение).

Живият смисъл на българската философия (и нейните два основни компонента – онтологията и гносеологията) я превръща в начин за приобщаване на човека към *животворното начало* като негов битиен дом. Той всъщност придава облика на българската история на философията, която тепърва предстои да бъде конструирана в своя цялостен систематичен вид. Мислене на мисленето в Хегеловата традиция се превръща в принцип на категоризация и систематизация на оригиналните български философски идеи, които трябва да бъдат организирани в едно систематично цяло със своя синхронна и диахронна организация. В този смисъл българската философска мисъл се стреми да легитимира не само себе си, но и своето присъствие в историята на европейската духовност.

ЛИТЕРАТУРА

1. **Heyde, E.** 30 Jahre im Dienste d. dt. Philosophie. ZphF. 30 (1976); Библиография, 31, 1977; **G. Groseff,** Gesch. d. bulg. Philosophie (на бълг. ез. 1957); **D. Tschizewsj,** Hegel bei den Slaven, 1962; **G. Schischkoff,** Bulg. Ph. unter dt. philos. Einflüssen, в: Bulg. Jahrbuch I, 1968; G. Schischkoff. Philosophie in Bulgarien, в: ZphF 27(1973); Gesch. d. bulg. Philosoph. (на бълг.ез) 3 тома, 1972 – 1977; **A. Ignatov,** Philosophie der Arriergarde, в: St. in Soviet Thought, 16 (1976); **Данков, Е** Един полезен речник, който обединява немските и българските традиции във философското образование. – *Образование* № 6, 1998, 86–90.

2. **Шмит, Х., Г. Шишков.** Философски речник. С., 1997, с. 7.

3. Пак там, с. 7.
4. Пак там, с. 8.
5. **Schischkoff, G., P. Beron.** Forscherdrang aus dem Glauben an die geschichtliche Sendung der Slaven. 1971.
6. **Аврамов, Д.** Смисъл и посока на историята. – В кн.: А. Игнатов. Антропологическа философия на историята. С., 1999, (5–11).
7. **Цацов, Д.** Метафизика на историята е възможна (сп. ФА, 1996, бр. 2).
8. **Аврамов, Д.** Цит. съч., с. 11.
9. **Игнатов, Ас.** Антропологическа философия на историята. За една философия на историята в постмодерната епоха. Факел. С., 1999, с. 31.
10. Пак там, с. 11.
11. Пак там, с. 266.
12. Пак там, с. 266.
13. Пак там, с. 255.
14. Пак там, с. 255.
15. Пак там, с. 255.
16. **Данков, Е.** Философската антропология на Асен Игнатов. В: История на българската философска мисъл. Т. II. В. Търново, Унив. изд. „Св. св. Кирил и Методий“, 2000, 280–285.
17. **Кръстева, Ю.** Семиотика. Знак IX 1990, с. 137.
18. Пак там с. 138.
19. Пак там, с. 132.
20. **Данков, Е.** История на българската философска мисъл. Т. II. В. Търново, УИ „Св. св. Кирил и Методий“. 2000, с. 294.
21. **Дериде, Ж.** Позиции: разговори с Анри Ронс, Юлия Кръстева, Жан-Луи Удбин, Ги Скарпета. С., 1993; Речник по нова българска литература 1878 – 1992. С., Хемус, 1994, 194–195; Dictionnaire des Philosophes, vol. 2. Paris, 1984; The Kristeva Reader (ed. By Toril Moi). New York, 1986; Abjection, Melancholia and Love: The Work of Julia Kristeva, 1990; **Lechte, J.** Julia Kristeva. [Study of Her Work], 1990; **Oliver, K.** Reading Kristeva: Unraveling the Doublebind, 1993 и др.
22. **Кръстева, Ю.** Семиотика. Знак. IX С., 1990, с. 135.
23. **Кръстева, Ю.** Черно слънце. Депресия и меланхолия. С., 1990, 209 с.
24. **Миленкова-Киен, Р.** Увод в семиотиката. УИ „Св. Климент Охридски“. С., 2000.
25. **Дончев, Н.** Проф. Ц. Тодоров. Славяни, 1974, бр. 7
26. **Хаджикосев, С.** За поетиката на прозата. С., 1985, с. 5
27. **Атанасов, С.** Откриването на Америка и преоткриването на хуманизма. (в: Ц. Тодоров. Откриването на Америка. Въпросът за другия. С., 1992, I–XII).
28. **Тодоров, Ц.** Поетика на прозата. С., 1986, с. 214.

29. **Данков, Е.** Философската рефлексия при анализа на литературния текст. В: Sprach- und Literaturwissenschaftliche Aspekte bei der Interpretation literarischer Texte. Documentation zur Konferenz an der Universität Kyriell und Metodiy. Teil. Beiheft des Germanistischen Yearbuches der VR Bulgarien, 1987, с. 111.

30. Речник по нова българска литература 1878 – 1992. С., Хемус, 1994.

31. Енциклопедия България. Т. 7. С., 1996, т. 7, 14–15

32. **Данков, Е.** История на българската философска мисъл. Т. II. Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“. В. Търново, 2000, с. 295.

33. **Димитрова, Н.** Образи на човека. (Антропологични идеи в българската философска мисъл между двете световни войни). С., 2003; Н. Димитрова. Янко Янев – антропологизмът на „есеистичната“ философия. – Философия, 2003, № 5, 51–59.

34. **Янев, Я.** Проблемата за човека. – Българска мисъл, 1930, кн. 1, с. 39. Фактически не може да се говори, че Димитър Михалчев е създал цялостна ремкеанска школа в България. Наивно е да се смята, че е създал ремкеанска школа в Габрово. Според спомените на Кирил Кръстев Михалчев е „войнстващ философ“, „силен формален логик“, който обаче не „създаде ремкеанци между студентите...“ (К. Кръстев. Спомена за културния живот между двете световни войни. С., 1988, с. 269).

35. **Димитрова, Н.** Янко Янев – антропологизмът на „есеистичната“ философия. – Философия, 2003, № 5, с. 53.

36. **Янев, Я.** Проблемата за човека. – Българска мисъл, 1930, № 1, с. 41.

37. **Янев, Я.** Хегел. С., 1996, с. 162.

38. Пак там.

39. Пак там.

40. Пак там, с. 177.

41. Пак там, с. 212.

42. **Стаматов, Ат.** Идеи за историята в българската културфилософска книжнина. С., 2000, с. 184.

43. **Янев, Я.** Безумието. – Стрелец, 1927, кн. 3.

44. **Янев, Я.** Хегел. Сборник работи. С., 1996; **Я. Янев.** Безумието. – Стрелец, 1927, № 3; **Я. Янев.** Пробуждане. – Златорог, 1931, № 5–6; **Я. Янев.** Трагедията на човека. – Златорог, 1925, № 1; **Я. Янев.** Героичният човек. С., 1934; **Я. Янев.** Религията на творчеството. – Златорог, 1924, № 6–7; **Я. Янев.** Димо Кьорчев. С., 1932; **Я. Янев.** За свободата на новия човек. – Млада Европа, Берлин. 1941; **J. Janeff.** Zwischen Abend und Morgen. Leipzig, 1943; **J. Janeff.** Daemonie des Jahrhunderts. Leipzig, 1939; **J. Janeff.** Aufstand gegen Europa. Berlin, 1937; **J. Janeff.** Der Mythos auf dem Balkan, 1936.

45. **Данков, Е.** Живият смисъл на логиката и Логосът във философията на Я. Янев. – Образование (София), 2004, № 2, 98–110.

46. **Янев, Я.** Хегел. С., 177.

47. Пак там, с. 212.

48. **Стаматов, А.** Пак там, с. 184.

